

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

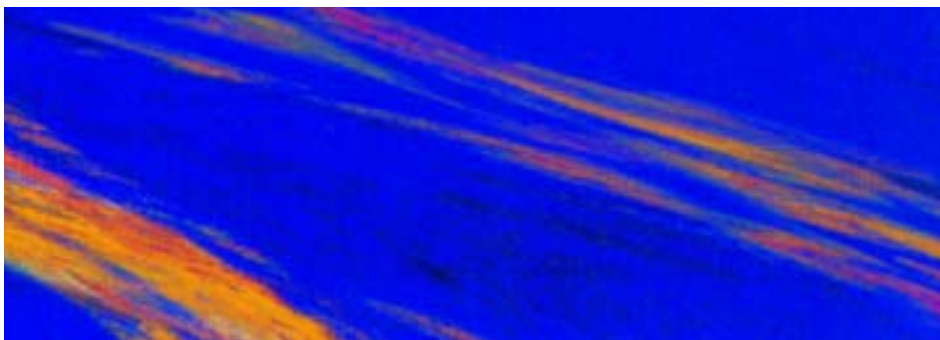
Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Årbok 2001

Kriminalomsorgen

Innhold:

Kriminalomsorgens fundament	s. 4
Føringer fra justiskomiteén	s. 4
Ny politisk ledelse	s. 5
Regionaliseringen	s. 7
Fra idé til beslutningsgrunnlag	s. 7
Etatsutviklingen i kriminalomsorgen	s. 8
Helhetlig etatsutviklingsstrategi	s. 9
Nytt etatsmerke	s. 9
Regelverksarbeidet	s. 10
Forvaring	s. 10
Fra sikring til forvaring – Ila i omstilling til ny særreaksjonsform	s. 11
Kontaktbetjentordningen	s. 11
Nytt personalreglement	s. 12
Forvaltningssamarbeid	s. 12
Faget i fokus III	s. 13
Promilleprogrammet	s. 14
Programmer	s. 14
Oslo fengsel 150 år	s. 15
Stavanger fengsel rehabilitert	s. 15
Første doktoravhandling innen kriminalomsorgen	s. 16
Likestilling	s. 16
Hefter	
Yrkesetiske retningslinjer	s. 17
Vold og trusler	s. 17
Internkontroll	s. 18
Sykefravær	s. 18
Arbeidsmiljøundersøkelsen, kortversjon av sluttrapport	s. 18
Hygiene og smittevern, retningslinjer og infohefte	s. 19
Rundskriv i 2001	s. 19
Internasjonalt samarbeid	s. 19
Bilaterale prosjekter	s. 19
Kriminalomsorgens utdanningscenter	s. 21
Økonomiske resultater	s. 22
Ny budsjettfordelingsmodell	s. 24
Revidert nasjonalbudsjett	s. 24
Frivillige organisasjoner	s. 25
Statistikk	s. 25
Straffegjennomføringsrestansen	s. 25
Kapasitet og kapasitetsutnyttelse	s. 25
Varetekt	s. 26
Nye tilsyn, utvikling	s. 26
Nye tilsyn, alder, kjønn og statsborgerskap	s. 27
Samfunnstjeneste	s. 27
Personundersøkelse	s. 27

Forord

Driftsåret 2001 har vært et spennende og unikt år. Vi startet med å ta i bruk kriminalomsorgsregionene og mange av oss var spente på hvordan den nye etatsstrukturen ville slå ut. Nå er jeg glad, men ikke forbauset over å kunne si at det gikk over all forventning.

På sentralt nivå har vi i økende grad fått konsentrere oss om etatsledelsesoppgavene og sekretariatsoppgavene for politisk ledelse. Arbeidet med lov, forskrift og retningslinjene til straffegjennomføringen har også preget året. Samtidig er andre store saker som blant annet personalreglementet for regionalt og lokalt nivå klart. Kriminalomsorgsavdelingen har dermed hatt et krevende år med å lande store oppgaver.

Regionene har utført sine oppgaver på en svært god måte og de har gjort dette på en positiv og konstruktiv måte. Både styringsdialogen med departementet, bygging av internstrukturer og ledelsesdialogen med driftsenhetene har fått kvalitetsheving. Det betyr at driftsenhetene har fått konsentrere seg om sine driftsoppgaver. En høyt kvalifisert bemanning har taklet utfordringene på en utmerket måte. Forbedringene vi ønsket med omorganiseringen har kommet godt til syne allerede i første driftsår!

Aktiviteten i kriminalomsorgen i året 2001, det store omstillingsåret, hvor vi innviet ny organisering, men uten at straffegjennomføringsloven, et helt sentralt fundament for "Den nye kriminalomsorgen" var trådt i kraft, er kort sagt imponerende i kvalitet og omfang.

Årboken er ment å gi et lite innblikk inn i aktivitetene som har preget året 2001.

Til alle i etaten vil jeg si TAKK FOR INNSATSEN!

Oslo, mars 2002

Erik Lund-Isaksen
ekspedisjonssjef

Kriminalomsorgens fundament

Justissektorens hoved- innsatsområder i 2001

Redusert kriminalitet

- Raskere reaksjoner på kriminalitet
- Redusert tilbakefall for lovbryster
- Forebygge kriminalitet

Effektivisering av justissektoren

- Omorganisering av Justisdepartementet og sektor
- Helhetlig og funksjonell IT-struktur i justissektoren

Redusert sårbarhet i samfunnet

Kriminalomsorgens visjon:

- Aktiv kriminalomsorg
- tryggere samfunn.

Kriminalom- sorgens hovedmål

Gjennomføre de reaksjoner som fastsettes av påtalemyndigheten eller besluttes av domstol straks de er rettskraftige

- Iverksette de straffereaksjoner straks de er mottatt og senest innen to måneder, når ikke annet er bestemt
- Fullbyrdingen av straffereaksjoner skal skje uten rømnings- og med færrest mulig svikt eller brudd på vilkår

- Stille varetektsplasser til disposisjon for politiet innen 24 timer

Legge forholdene til rette for at lovbryster skal kunne gjøre en egen innsats for selv å motvirke et kriminelt handlingsmønster

- flest mulig domfelte skal tilbys kontaktbetjent og gjennomføre straffereaksjonen i henhold til en framtidsplan

- tilby domfelte som har behov for det program eller ekstern behandling/terapi for å motvirke ny kriminalitet
- benytte frivillige organisasjoner og medarbeidere der dette er hensiktsmessig for å ivareta behov for kontroll, støtte og oppfølging

Sikre god utnyttelse av justissektorens ressurser

4

Føringer fra justiskomiteén

Budsjettforliket

Regjeringens forslag om å styrke etaten med 5 mill. kr til en gradvis videreutvikling av programvirksomheten, inkludert tiltak rettet mot "gjengangere" og utvidelse av prøveordningen med promilleprogram utover dagens 7 fylker ble vedtatt.

Stortinget gikk imot nedleggelse av skogsforlegningen i Fyresdal som hører under Arendal fengsel, men godtok nedleggelse av skogsforlegningen under Skien fengsel. Med Stortingets vedtak om å opprettholde Fyresdal-leiren ble det nødvendig å omdisponere ressurser dit.

Komiteén var opptatt av den innholdsmessige siden ved straffegjennomføringen - fokusere på "løslatelseskvalitet" og etablere god struktur for ansvaret for ettervern.

Kriminalomsorgens utdanningscenter, KRUS

Komiteén støttet regjeringens forslag om at antall aspiranter ved KRUS økes med 50 og at bevilgningen til KRUS økes med 12 mill. kr. Komiteén ba om at det legges inn en analyse av bemanningssituasjonen i forbindelse med de årlige budsjetter.

Iverksettelse av dommer

Komiteén påpekte at det er betydelig økningen i dommer som er iverksatt senere enn forventet, og forutsetter at departementet setter i verk tiltak. Komiteén støtter at dublering av celler brukes som ett av flere virkemidler for å få ned soningskøen, og at dette virkemiddelet fortsatt tas i bruk inn-til soningskapasiteten igjen balanserer det faktiske behov.

Europarådets torturkomité

Justiskomiteén merker seg at Europarådets komité for forebyg-

gelse av tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (CPT) foreslår to endringer innen kriminalomsorgen: Innsatte i politiarestene som har fått varetektsskjennelse bør overføres direkte til fengselsanstalt og hensynet til de varetektsinnsatte som har restriksjoner bør ivaretas bedre. Justiskomiteén har merket seg de tiltak departementet vil iverksette for å imøtekomme CPTs forslag.

Samarbeid over departementsgrensene

Komiteén ser det som ønskelig å få en vurdering av samarbeidet, og ber om at dette gjøres i kommende budsjettframlegg eller på annen måte som departementet finner egnet.

Særreaksjoner

Komiteén har merket seg at det skal etableres en ny særreaksjon for forvaring av strafferettslig util-

regnelige til erstatning for dagens sikringsystem. Komitéen er enig i at det må utvikles et soningsalternativ med et bredere faglig innhold enn hva anstaltene kan tilby i dag og registrerer at departementet har vurdert 11a landsfengsel og sikringsanstalt som best egnet, og at etableringen vil kreve en opprustning av det faglige tilbudet der. Komitéen forventer raskt arbeid i saken.

Komitéen ber Justisdepartementet, i samarbeid med Helse- og sosialdepartementet, avklare ansvarsforhold og mulige behandlingsinstitusjoner for straffedømte som har psykiske lidelser og kriminelle som er strafferettslig utilregnelige og understreker at alle skal være sikret et kvalifisert tilbud enten fra fengselsvesenet eller helsevesenet.

Rusproblemer i kriminalomsorgen

Komiteen viser til tidligere merk-

nad om bekjempelse av narkotikaproblemet i fengslene og uttrykker tilfredshet med at tiltak er iverksatt og at ytterligere tiltak drøftes i forslag til ny straffegjennomføringslov. Komitéen imøteser en tilbakemelding som viser effekten av de tiltak som iverksettes. Dette gjelder også metadon-assistert rehabilitering av rusmiddelbrukere i kriminalomsorg i anstalt.

Reaksjoner overfor unge lovbrøyttere

Komitéen viser til at Stortinget våren 2000 behandlet *St.meld.nr. 17 (1999-2000) Handlingsplan mot ungdomskriminalitet*. Komitéen ser positivt på at det er nedsatt en arbeidsgruppe som arbeider med konkrete tiltak som skal stoppe barn som har havnet på en kriminell løpebane, ved at barn som utfører kriminelle handlinger skal kunne møte en hardere reaksjon. Komitéen understreker behovet

for at departementet fremlegger denne saken relativt raskt. Den ønsker å se saken i sammenheng med de foreslåtte endringer i konfiksordningen for unge lovbrøyttere og straffegjennomføringsloven.

Ny politisk ledelse

Samlet til morgenmøte, fra venstre statssekretær Jørn Holme, justisminister Odd Einar Dørum, statssekretær Rita Sletner og politisk rådgiver Marit Meyer

- Forvaltnings samarbeid er helt avgjørende for om du skal ha en reell sjanse når du har gjort opp for deg. Jeg er også opptatt av hverdagssituasjonen for de ansatte i kriminalomsorgen. Dermed er det viktig for meg å se på hva vi kan gjøre for å unngå det som

det dessverre har forekommet en del av, nemlig vold og trusler mot de ansatte, sa stortingsrepresentant for Venstre, **Odd Einar Dørum** da han 19. oktober ble justisminister i statsminister Kjell Magne Bondeviks samarbeidsregjering.

Øvrige politiske ledelse
Statssekretær **Rita Sletner** (V) fra Østfold har ansvar for kriminalomsorgen. Sletner har utdannelse fra Trygdeetatskolen og studier innen statsvitenskap, organisasjon og ledelse. Hun har variert arbeidspraksis og har hatt politiske verv i kommune, formannskap og fylkesting.

Statssekretær **Jørn Holme** (V) fra Bærum er jurist. Han var konstituert som generaladvokat for forsvaret og hadde tidligere blant annet vært herreds- og byrettsdommer, ansatt ved et politidistrikt og i Økokrim.

Politisk rådgiver **Marit Meyer** (V) har bakgrunn som folkevalgt i Akershus fylkeskommune. Hun har en mastergrad i sosialantropologi fra England. Hun har blant annet ansvar for kontakt med Stortinget og partiorganisasjonen.

Sem-erklæringen - Samarbeidsregjeringens politiske plattform

Fra Kapittel 12 Kriminalpolitikk – utgangspunktet er en aktiv kriminalpolitikk

Rettsikkerhet og trygghet for liv, helse og eiendom er viktige forutsetninger for frihet og livsutfoldelse. Derfor må forebygging og bekjempelse av kriminalitet være blant myndighetenes viktigste oppgaver.

Kriminalitet er ofte resultat av miljøer som ikke gir mennesket rofeste og kontakt. Levende lokalmiljøer der barn og unge tidlig får positive utfordringer, er en viktig forutsetning for å redusere kriminaliteten.

Samarbeidsregjeringen vil satse på forebygging gjennom en aktiv politikk for barn og unge. Barn og ungdom som er på vei inn i kriminalitet, må møtes med en rask reaksjon, og det må bli bedre samarbeid mellom ulike instanser for å stanse en mulig kriminell løpebane i starten.

Vinningskriminalitet og voldsbruk er ofte nært knyttet til misbruk av rusmidler.

Respekten for lov og rett, rettsoppfatning og etisk bevissthet må styrkes. Ansvaret for dette ligger hos den enkelte, hos foreldre, skole, tros- og livssynssamfunn, frivillige organisasjoner og myndigheter. Enkelte typer særlig grov og sam-

funnsskadelig kriminalitet er i ferd med å bli mer utbredt.

Denne organiserte kriminaliteten med sterke innslag av vold, trusler og represalier, er en alvorlig trussel mot rettsstaten, og må bekjempes konsekvent og effektivt, nasjonalt og internasjonalt.

For å sikre at allmennheten opprettholder respekten for lovverket og rettsvesenet er det et mål å redusere antall lover og forskrifter og at resterende lovverk forenkles. En streng kriminalpolitikk og nye etterforskningsmetoder må alltid avveies mot rettsstatens prinsipper og aktivt personvern.

Fra Sem-erklæringens kriminalpolitiske tiltakspunkter

Styrke konfliktrådsordningen.

Denne tydeliggjør den enkeltes ansvar for sine handlinger, og er spesielt viktig for unge/førstegangsløvbrytere. Unge løvbrytere må i større grad gjøre opp for seg og foreldrenes økonomiske ansvar må klargjøres.

Fremme tiltak for å motvirke blind vold, ran, etc. som begås av barn og unge, spesielt i storbyene og av ulike gjenger.

Bekjempe vold mot eldre, barn og kvinner og rasistisk motivert vold.

Her nevnes områder som Krisesentre, voldsmottak, rådgiv-

ningstjenesten for volds ofre, voldsalarmer, Barne-KRIPOS og skjerping av reaksjonene ved brudd på besøksforbud.

Gjennomgå straffnivået i ulike typer saker for å få bedre samsvar mellom forbrytelse og straffnivå. Gjengangere i vinnings-, volds- og sedelighetsforbrytelser skal kunne idømmes betinget straff i tillegg til den ubetingede slik at denne utløses ved gjentatte forbrytelser. Styrke rehabilitering gjennom opplæring i fengslene og ved ettervern, bl.a. i samarbeid med frivillige organisasjoner.

Utvide antall soningsplasser, styrke kriminalomsorgen og sikre tilstrekkelig tilgang på kvalifisert personell for å gjennomføre målet om å stanse enkeltpersoners kriminelle løpebane.

Sikre praktiske rutiner for at 2/3-soningen ikke gis automatisk, men er gjenstand for reell prøving der bl.a. fare for gjentakelse betyr at straffen skal sones fullt ut.

Samfunnsstraff og åpen soning egner seg best for løvbrytere i starten av en kriminell løpebane.

Volds- og seksualforbrytelser vil som hovedstraff bety fengselsstraff og lukket soning.

Styrke bemanningen og fjerne flaskehals i straffesakskjeden for å få opp tempoet.

Fra Regjeringens tiltredelseserklæring 23. oktober 2001

.... Samarbeidsregjeringens politikk bygger på Sem-erklæringen

av 8. oktober. ... Regjeringen vil gjøre forebygging

og bekjempelse av kriminalitet til en av sine viktigste oppgaver.

Regionadministrasjonene ble etablert pr 01.01.01. Regionene i Oslo-området hadde ved oppstart medarbeidere med departementserfaring, med erfaring fra det tidligere fengselsdistriktet og noen med erfaring fra anstaltadministrasjon. Andre regioner startet med et større innslag av nyrekruttede og personer med erfaring fra distriktsadministrasjon og anstaltadministrasjon.

Målet for året var å

- Etablere gode indre strukturer og god kommunikasjon i regionadministrasjonen
- Etablere en god styringsdialog mellom regionene og driftsenhetene
- Bygge opp kompetanse i regionen
- Starte prosessen med å utvikle en felles organisasjonskultur for friomsorg og fengsel
- Etablere en god dialog med forvaltningssamarbeidspartene
- Etablere et konstruktivt formelt samarbeid mellom regionene

Departementets vurdering av virksomheten i 2001 er at regionene har bidratt godt i etatsledelsesdialogen med departementet. De har brukt noe ulik tilnærming til internorganisering og interne arbeidsprosesser. De har etablert hensiktsmessige møtestrukturer med sine driftsenheter. Videre har regionene arbeidet alvorlig med kravet om harmonisering innen straffegjennomføringen slik at praksis-språk kan unngås.

Noen synspunkter fra regionene underveis

- Departementet har vist stort mot ved å gi oss et stort ansvar og tillit ved å delegere så mye makt og myndighet til regionene, sa direktør Ellinor Houm, Kriminalomsorgen region øst til Aktuelt for kriminalomsorgen 1-2001.

- Alle ved regionadministrasjonen skal ha øye for helheten og være innstilt på å jobbe tverrfaglig, da kan vi gi best mulig service overfor enhetene ute, sa direktør Asbjørn Roald ved kriminalomsorgen region nord til Aktuelt 2-2001. Han fremhevet også betydningen av å markedsføre regionen opp mot forvaltningssamarbeidspartene og å se helhetlig på fordeling av tilbud.

- Saksmengden har vært jevnt økende de snart fem månedene vi har vært operative, sa assisterende direktør Hilde Lundebj, straffegjennomføringsseksjonen ved Kriminalomsorgen region nordøst til Aktuelt 3-2001.

- Det er skuffende at politikerne ikke har bevilget mer ressurser til kriminalomsorgen etter stortingsmeldingen og lovordene til den, sa direktør Eystein Eriksen, Kriminalomsorgen region sør ved den første etatsleder-konferansen i den nye organisasjonen. Han fremhevet at regionene ikke vil fungere etter intensjonen før straffegjennomføringsloven er trådt i kraft.

- Det er veldig positiv vilje og få problemer rundt omorganiseringen, uttaler direktør Gudmund Ildsv ved Kriminalomsorgen region sørvest til Aktuelt 4-2001. Ildsv er den eneste regiondirektør som kommer fra friomsorgen. Han fremhevet også at det er store krav som stilles til driftsenhetene etter delegeringen – det er noe helt annet å sluttbehandle sakene enn å komme med en innstilling til en distriktsadministrasjon.

- Jeg er opptatt av å skape en genuint ny kultur her ved regionadministrasjonen, ikke bare forene kulturene fra fengselsvesenet og friomsorgen, sier direktør Per Sigurd Våge, kriminalomsorgen region vest til Aktuelt 5/6-2001. Han minner om at dette er den eneste regionadministrasjon som ikke har utgangspunkt i en tidligere distriktsadministrasjon for fengselsvesenet: Det tidligere Bergen landsfengsel avgå 7 stillinger til denne minste av regionene som har 15 stillingshjemler.

Fra idé til beslutningsgrunnlag

Rapport 2001:28 fra Statskonsult En dokumentasjon av plan- og utredningsfasen ved omorganiseringen av Justis- og politidepartementet.

Justisdepartementet har gjennomført en omfattende omorganisering som har ført til at departementets saksvolum, kontrollspenn og bemanning er redusert - Strategiprojektet. Rapporten

omfatter prosjektets plan- og utredningsfase, ikke gjennomføringsfasen. I prosjektet valgte man å definere departementets kjerneoppgaver i stedet for å identifisere enkeltoppgaver som kunne legges ut. Strategiprojektet kjennetegnes ved at det i realiteten ble et organisasjonsprosjekt. Prosjektet fremstår som svært vellykket: Det ble på kort tid produsert et helhetlig beslutningsgrunnlag for å gjøre JD til en mindre og enklere

departementsorganisasjon og til et potensielt bedre redskap for politisk og administrativ ledelse. Beslutningsgrunnlaget ble deretter brakt fram til politiske vedtak om organisasjonsendringer.

Statskonsult anbefaler at JD foretar en dokumentasjon og vurdering av selve omstillingsfasen og en evaluering av effektene av omorganiseringen.

Etatsutviklingen i kriminalomsorgen

Evaluering av en omstillingsprosess

På oppdrag fra

Justisdepartementet og Kriminalomsorgens utdannings-senter har Statskonsult evaluert etatsutviklingsprosessen i kriminalomsorgen. Prosessen ble igangsatt i 1993 og hadde to mål:

- En mer målstyrt og samkjørt etat
- En mer individuelt tilrettelagt soning som kan bidra til lavere tilbakefall

Statskonsult påpeker at "evalueringen i første rekke tar for seg hvordan etatsutviklingsprosessen er kommet til uttrykk innenfor fengselsetaten og ikke tar for seg hvordan den er opplevd innenfor Kriminalomsorg i frihet".

Det har skjedd store endringer i ideologi og tenkemåte, mange fremhever at en misnøyekultur er erstattet av en mer endringsvillig kultur: Det er stor oppslutning om målsettingen om en mer individuelt tilrettelagt soning. På alle nivåer i fengselsvesenet ønsker man i større grad å få anledning til å drive motivasjons- og påvirkningsarbeid overfor de innsatte.

Fengslene styres på en annen måte enn tidligere og stilles overfor klarere mål og resultatkrav, utformingen av tildelingsbrevene er endret. På lokalt nivå fremheves det at etatsledelsen har formidlet et tydelig budskap om retningen for etatens utvikling og hvilke faglige tiltak som burde prioriteres.

Det er store variasjoner med hensyn til i hvilken grad og på hvilken måte nye faglige tiltak er innført i fengslene. Enkelte steder har ledelsen utvist stor aktivitet og forsøkt ut nye metoder og arbeidsformer. Andre steder har de sittet på gjerdet og ventet på nye direktiver fra sentralt hold.

Det har i liten grad vært tatt grep for å sikre at anstaltene utviklet seg i ønsket retning.

Det har vært liten fokus på resultatmåling. På lokalt nivå opplever de ansatte at de i liten grad får tilbakemelding fra etatsledelsen på resultatrapportene og innmeldte resultater har tydeligvis ikke blitt brukt i styringen av anstaltene. Etatsledelsen har i liten grad tatt tak i hva som gjør at noen ikke får det til, og hvilke tiltak som bør settes inn for å rette på det. "Departementet har vært lite opptatt av å utvikle standarder eller verktøy som kan sikre en lokal iverksetting av de prioriterte tiltakene."

Når det gjelder kontaktbetjentordningen, blir fengslenes økonomi, bygningsmessige forhold og andel nyutdannede trukket frem som faktorer som har hatt betydning for hvor langt fengselet er kommet i innføringen av ordningen. Det har betydd mye for den praktiske gjennomføringen at KRUS har fått personer med relevante ferdigheter og holdninger. Statskonsult mener for øvrig at det har vært lagt for mye gjennomføringsansvar på anstalt-nivå som ikke har hatt økonomiske incentiver til å iverksette tiltakene og at det heller burde vært etablert ressursmessige incentiver for å få anstaltene til å agere i samsvar med ønskede endringer.

Statskonsult fremhever at de har inntrykk av at det er en felles oppfatning i etaten at noen fengsler har mindre ressurser i forhold til klientmassen enn andre, samtidig mener departementet at ressurser skal omfordeles innen anstalten og ikke mellom anstaltene. "Omfordelingsansvaret er dermed lagt svært langt nede i etaten, og etatsledelsen og distriktsdirektørene har sluppet å ta upopulære avgjørelser".

Statskonsult antar at det manglende fokuset mot iverksetting kan forklares med Kriminalomsorgsavdelingens dobbeltrolle.

Departementsoppgaver, herunder funksjonen som politisk sekretariat for statsråden, vil bli prioritert høyere enn en direktoratsoppgave som iverksetting av kontaktbetjentordningen. Statskonsult mener at den type oppgaver som regel vil bli best ivarettatt dersom de legges utenfor departementsorganisasjonen. Med innføringen av regionnivå har kriminalomsorgen fått et samordnende nivå utenfor departementet. Hvis direktoratsoppgaver blir lagt til dette nivået, vil antakelig forholdene ligge bedre til rette for mer systematisk styring av ytre etat.

Det er en "utfordring for det nye regionnivået å sørge for at det skjer en mer systematisk vurdering av resultater fra lokalt nivå og å bruke disse aktivt i styringen av den enkelte anstalt, for eksempel ved at de anstaltene som bemanningsmessig, bygningsmessig og utdanningsmessig har de beste forutsetninger for å iverksette nye faglige tiltak, får konkrete resultatmål som er mer ambisiøse enn de anstaltene som har dårligere forutsetninger." Regionnivået bør arbeide mer systematisk med resultatvurderinger, justere mål i forhold til oppnådde resultater og bruke det i styringen av den enkelte anstalt. I fengselsvesenet ligger forholdene til rette for sammenlikning mellom de ulike anstaltene.

Statskonsult anbefaler at regionnivå foretar sammenlikninger mellom anstaltene både med tanke på å effektivisere driften og for at de skal kunne dra nytte av hverandres erfaringer.

Helhetlig etatsutviklingsstrategi

Faglige gjennomføring av straff og kompetansen som skal til

Sentrale føringer og faglige retningslinjer for kriminalomsorgens videre utvikling av klientrettede tiltak

- Målet er standardisering av de klientfaglige tiltakene. Det trengs en felles forsknings- og kunnskapsbasert plattform for personalet. Dessuten skal det foreligge en vurdering av risiko og behov hos den enkelte slik at vi vet hvilke tiltak vi kan ta i bruk for å motvirke kriminalitet. Eksisterende positive tiltak skal ikke avvikles uten at man kan sette inn noe bedre i stedet. Vi foreslår at det skal opprettes et nasjonalt rådgivende organ og godkjenningspanel av høyt kompetente fagfolk

innenfor og utenfor etaten som skal vurdere det som eksisterer og hvilke tiltak som anses effektive. Dette organet skal ikke ha endelig avgjørelsesmyndighet, men innstille overfor etatsledelsen, forteller avdelingsdirektør Kåre E. Leiksett som leder arbeidet. Han tilføyer: - Det viktigste nå er å skape en felles faglig identitet i etaten.

Ansvar og verdighet – om organisering av utdanningen i kriminalomsorgen.

- Det er vanskelig å se at vi kan opprettholde målet om å ha en kunnskapsbasert praksis, uten å knytte oss opp mot høyskolesystemet, sier direktør Erik Såheim som har ledet arbeidsgruppen som har sett på utdanning av fengselstjenestemenn i fremtiden

- Vi foreslår blant annet at det etableres et vektallsbasert grunnutdanningstilbud for fengselsbetjenter på høyskolenivå. Det bør være toårig og organiseres med tre rene teorisemestre og ett mer praksisorientert. Ved å knytte seg til høyskolesystemet vil man ikke vil få lønn under utdanningen. Det er uklart hvilken betydning dette vil for rekrutteringen. Alle med lederjobb, dvs fra og med fengselsførstebetjent skal ha minimum treårig høyskoleutdanning med relevant fag-sammensetning. Det fengsels- og yrkesfaglige videre- og etterutdanningstilbudet for verksbetjenter styrkes. Skolen bør være i Oslo-området og organiseres i regi av Kirke-, forsknings- og utdanningsdepartementet og at det opprettes styringsorganer som sikrer etaten faglig innflytelse, forteller Erik Såheim.

Etatsledelsen ved ekspedisjonssjef Erik Lund Isaksen mottar dokumentene om fagutvikling i kriminalomsorgen og om utdanning av arbeidsgruppene ledere, avdelingsdirektør Kåre E. Leiksett og direktør Erik Såheim.

Nytt etatsmerke

Ved omorganiseringen av kriminalomsorgen som trådte i kraft 01.01.2001 ble fengselsvesenet og friomsorgen forenet under en nyopprettet felles regional ledelse. Det har fra høsten 2000 av vært arbeidet for å finne en best mulig måte å symbolisere og profilere den "nye" kriminalomsorgen på - regionaladministrasjonen, etatens sentrale ledelse i Justisdepartementet og lokalt nivå. Prosessen førte frem til en logo som ble godkjent av Utenriksdepartementet 29.03.2001. Det er UD som har godkjenningss-

myndighet når det gjelder statlige merker som tar utgangspunkt i og bruker elementer fra Riksvåpenet. Det nye etatssymbolet ble høsten 2001 innført på brevpapir, visittkort, skilt etc.

Logoen er designet for å gi den nye kriminalomsorgen en klar profil og virke som identitetsbygger for den nye straffegjennomføringen. Det skal signalisere visjonen "aktiv kriminalomsorg – tryggere samfunn". Kongekronen i gull og skjoldet fra Riksvåpenet viser statlig autoritet og

myndighet. Bildet inne i skjoldet symboliserer visjonen om utslusing fra noe og til noe, "armene" favner om en sirkel og ivaretar både kontroll og omsorg. Merket egner seg for bruk i stor og liten målestokk og finnes også i en sort/hvitt-variant og i en strekvariant.

Det er utviklet et designprogram som viser hvordan etatsmerket skal brukes i ulike sammenhenger slik at kriminalomsorgen nå er forankret i en grafisk helhet.

Straffegjennomføringsloven ble vedtatt av Stortinget våren 2001, og fikk formelt navn "lov av 18. mai 2001 nr 21 om gjennomføring av straff mv". Departementet arbeidet med forskrifter og retningslinjer til straffegjennomføringsloven i 2001. Utkast til forskrifter/retningslinjer ble sendt på høring i juli 2001 til en lang rekke instanser. Departementet mottok omfattende og nyttige innspill

innen høringsfristen 15. september 2001.

Når arbeidet er ferdig, vil regelverket bestå av straffegjennomføringsloven, forskrift til lov om straffegjennomføring og forskrift om gjennomføring av forvaring. Videre utarbeides det retningslinjer til forskrift om straffegjennomføringsloven og retningslinjer om overgangsboliger. Det samlede

regelverket blir omfattende, blant annet fordi en stor mengde rundskriv innlemmes i forskriftene og retningslinjene.

Departementet tar sikte på å samle straffegjennomføringsloven, forskriftene og retningslinjene i en egen perm for å gi god samlet oversikt over eksisterende regler. Det legges opp til årlig revidering og ajourføring.

10

Relevant opplæring: Fængselsbetjentaspirantene er fornøyde etter å fulgt debatten om Straffegjennomføringsloven fra galleriet på Stortinget. Midt i bildet daværende justisminister Hanne Harlem og ekspedisjonssjef Erik Lund-Isaksen, til venstre direktør Harald Føsker på KRUS

Forvaring

Med bakgrunn i en svært langvarig prosess ble 2001 året hvor de nye strafferettslige særreaksjonene endelig kom i mål.

Gjennom vedtagelsen av endringslov til straffeloven av 17. januar nr. 11 1997 skjedde det første store skritt mot en avvikling av sikringsinstituttet. Det var allerede i 1997 klart at sikringen skulle avløses av et nytt tredelt reaksjonssystem, og reaksjonene tvunget psykisk helsevern og forvaring ble vedtatt. Imidlertid vedtok ikke Stortinget forslaget til reaksjon for høygradige psykisk utviklingshemmede, fordi det forslaget var basert på et kommunalt ansvar.

6. juni 2001 behandlet Odelstinget innstillingen fra Justiskomiteen hvor det lå et nytt forslag til særreaksjon for høygradig psykisk utviklingshemmede og et forslag om innføring av det nye systemet fra 1. januar 2002. Det nye forslag til reaksjon for høygradig psykisk utviklingshemmede var nå basert på et statlig ansvar. I tillegg fulgte det enkelte endringer i det som tidligere var vedtatt - det ble foreslått at forvaring skulle kunne idømmes med bakgrunn i én alvorlig kriminell handling. I endringsloven av 1997 var det satt som krav at det måtte foreligge også tidligere alvorlig kriminalitet. Odelstinget sluttet seg til samtlige forslag og vi har fått lov av 15. juni 2001 nr. 64.

Kriminalomsorgen skal i det nye særreaksjonssystemet ha ansvaret

for forvaringsordningen, men ikke for de utilregnelige som idømmes tvunget psykisk helsevern eller tvungen omsorg. Det er besluttet at lla skal bli forvaringsanstalt, men at forvaringsdømte kvinner den første tiden skal til Bredtveit.

Forarbeidene til forvaringsordningen er klare på at det skal være et godt innholdsmessig tilbud til de forvaringsdømte. Arbeidet med å tilrettelegge innholdet ble på vårparten 2001 grepet fatt i av lla fengsel, forvaring- og sikringsanstalt i samarbeid med Kriminalomsorgen region nordøst. Det var behov for å se på blant annet programvirksomhet, fritid, forvaltningssamarbeid, arbeidsdrift, kapasitet, bygningsmasse, bemanning m.m.

Fra sikring til forvaring Ila i omstilling til ny særreaksjonsform

Forvaring ble gjort gjeldende som ny særreaksjonsform fra 1. januar 2002, og avløser dermed sikring som straffettslig særtiltak. De nye forvaringsbestemmelsene vil berøre hele fengselsetaten i den forstand at de domfelte gjennom et soningsforløp kan være aktuelle for hvilken som helst av etatens enheter. Friomsorgen vil få et betydelig ansvar for tilrettelegging og oppfølging av vilkår ved prøveløslatelse. Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt står sentralt i denne gjennomføringsformen ved å være definert som særskilt anstalt for forvaringsdømte, og forvaringsdømte vil i all hovedsak bli kanalisert inn i og gjennom denne anstalten.

Ila ble utpekt som forvaringsanstalt sommeren 1998. Etter dette har det lokalt vært arbeidet kontinuerlig med forberedelser til å møte de krav og forventninger som er knyttet til reformen. Virksomheten vil endres både i forhold til det bygningsmessige, det organisatoriske og det innholdsmessige. Dette er områder som hver for seg representerer store utfordringer, men kravet til et godt og hensiktsmessig innhold vil nok være den største utfordringen.

Etableringen av forvaringsanstalten vil totalt sett være en lang og omfattende prosess. Forberedelsene er i ferd med å realiseres gjennom ombygging av avdelinger fra oktober 2001. For å gjøre dette praktisk mulig ble 16 innsatte overført til en egen avdeling i Ullersmo fengsel, drevet av Ilas tjenestemenn og saksbehandlere. Videre nedgang i antall plasser fram

mot det endelige måltallet som er 83 forvaringsplasser og 17 varetektsplasser skjer også ved overføring til andre regioner. Første forvaringsavdeling vil åpne i mai 2002. Oppstart av de nye avdelingene vil inkludere en opplæringsfase på ca. to mndr. for hver personalggruppe.

Fra januar har forberedelsene vært ivarett gjennom en prosjektorganisasjon. Forvaringsprosjektet startet som et forprosjekt med to medarbeidere, der mandatet i hovedsak var å definere «bestillingen» forvaring. Etter denne innledende fasen ble det opprettet en egen styringsgruppe med regionledelsen som veiledende og korrigerende instans i prosessen. For organisasjonen lokalt var det et moment i seg selv å trekke med så mange medarbeidere som mulig. De ulike områdene som bygninger, juridiske aspekter og sider ved innholdet ble lagt ut som mandat for tverrfaglige arbeidsgrupper: 8 grupper med til sammen 45 medarbeidere har vært aktivisert i dette arbeidet. Saksbehandlere fra regionadministrasjonen har også deltatt i arbeidsgruppene. Flere medarbeidere ved anstalten har vært fristilt til utelukkende å konsentrere seg om dette prosjektarbeidet.

Arbeidsgruppene bidrar til grunnlaget for delrapporter og en foreløpig samlingsrapport levert i september. Stor kreativitet kom til uttrykk i innstillingene. Som grunnlag for den fremtidige virksomheten er målet å levere en endelig rapport om forberedelsene til forvaring ved Ila

fengsel, forvarings- og sikringsanstalt.

En organisasjon i vesentlig endring kan ofte være en vond og vanskelig prosess. Nye arbeidsmodeller, ny organisasjonsstruktur, krav til ny og annen kompetanse m.v. kan være opprivende i et arbeidsmiljø. For å motvirke utrygghet og andre kjente effekter av forandring, har det i prosessen vært lagt vekt på informasjon, opplæring og deltagelse. I fornyelsesprosessen har særlig tre forhold fått mye oppmerksomhet: ny turnus, tverrfaglighet og felles forståelse av strukturert miljøarbeid som virkemiddel i påvirknings- og endringsarbeidet. Etablering av nye turnuser er en kjent utfordring i enhver institusjon. Behovet for, og usikkerheten knyttet til å utvide kompetansen, er også et velkjent fenomen. Tverrfagligheten i forvaringsanstalten skal være bred. Det spesielle vil i denne sammenheng være at avdelingspersonalet, som tradisjonelt har bestått av fengselsbetjenter med eller uten utdanning, nå skal suppleres med andre faggrupper. For å sikre en bred fagbakgrunn blant de som arbeider direkte mot de innsatte, skal det ansettes 3 av 10 medarbeidere i hver avdeling som har annen bakgrunn enn etatsutdanningen. Det søkes derfor etter miljøterapeuter med høgskolebakgrunn.

Endelig måloppnåelse i forhold til krav og forventninger vil ikke kunne evalueres før nye Ila har vært virksom i noe tid. Forberedelsesfasen skal evalueres særskilt av KRUS.

Kontaktbetjentordningen

Videreutvikling av kontaktbetjentordningen har i 2001 vært et sentralt område innen kriminalomsorgens faglige arbeid. Kontaktbetjentarbeidet skal utføres i samsvar med de retningslin-

jer som departementet har gitt. Det er et viktig mål at alle domfelte og varetektsinnsatte skal ha kontaktbetjent og at ordningen skal være forankret i den øvrige fengselsdriften. Imidlertid er det

behov for å styrke arbeidet på en rekke områder, særlig når det gjelder organisering og tilrettelegging av kontaktbetjentarbeidet i fengslene.

Nytt personalreglement for kriminalomsorgen på regionalt og lokalt nivå

12.10.2001 ble partene enige om et nytt personalreglement. Reglementet er sendt Arbeids- og administrasjonsdepartementet for stadfestelse. Reglementet avløser tilsettingsreglement for embets- og tjenestemenn i fengselsvesenet, personalreglement for tjenestemenn i kriminalomsorg i frihet og midlertidig personalreglement for regionadministrasjonene i kriminalomsorgen.

Regiondirektørene er embetsmenn og utnevnes av Kongen, de øvrige tilsatte er tjenestemenn og tilsettes av et tilsettingsråd. Det skal være ett tilsettingsråd i hver region for tilsetting av assisterende direktør og lokale

driftsenhetsledere, ett tilsettingsråd i hver region for tilsetting av øvrige tjenestemenn ved regionadministrasjonen og som hovedregel ett tilsettingsråd ved hver lokal driftsenhet for tilsetting av øvrige tjenestemenn ved enheten. Unntaksvis tilsettes øvrige tjenestemenn ved lokal driftsenhet av et fellesråd sammensatt av to eller tre driftsenheter. Hvem som skal delta i disse fellesrådene vil variere, avhengig av hvilken driftsenhet saken gjelder.

Tilsettingsrådene skal ikke bare behandle tilsettingssaker, men også saker om avskjed, suspensjon, oppsigelse og ordensstraff, enkelte permisjonsaker og samtykke til erverv

eller arbeid utenfor tjenesten. Klagesaker og "mindretallsanker" fra regionalt og lokalt nivå skal behandles av et sentralt tilsettingsråd hvor blant annet Justisdepartementet er med. Både det sentrale tilsettingsrådet og de øvrige tilsettingsrådene skal ha fem medlemmer, to for administrasjonen og to for tjenestemennene. I tillegg skal administrasjonen oppnevne lederen av rådet.

Sluttamtaler skal gjennomføres ved opphør av arbeidsforhold. Samtalen er frivillig. Det kan regionalt eller lokalt gis nærmere retningslinjer for bruken av slike samtaler. Reglementet gjelder fra 1.1.2002.

12

Her underskrives reglementet av Rita Bråten, Geir Bjørkli og Roar Øvrebø, NFF, Arne Olav Kristense, Lærerforbundet, Tor Tverre KY, Torkell Roar Hoel og Per H. Engeland, Justisdepartementet. KYs Leif-Peder Roald og FOs Bård Hogstad er ikke med på bildet

Forvaltningssamarbeid

Forvaltningssamarbeidet er et prioritert område i kriminalomsorgen. I 2001 har Justisdepartementet innledet et nærmere samarbeid med AETAT og KUF for å få til mer formelle "kjøreregler" for forvaltningssamarbeidet. Når det gjelder AETAT har Justisdepartementet hatt et tett samarbeid med Arbeidsdirektoratet med tanke på å få til en sentral avtale som

regulerer forvaltningssamarbeidet. Dette arbeidet ble nærmest slutført årskiftet 2001/02. Det ble også innledet en nærmere dialog med KUF for å finne en løsning på sentrale problemstillinger som berører både skolesektoren og kriminalomsorgen. Blant annet har diskusjonen om ansvarsforholdene rundt "oppfølgingsklassene" vært et

viktig tema. Justisdepartementet vil videreføre diskusjonene med KUF når det gjelder forvaltningssamarbeidet i 2002. I den forbindelse vil de konsekvenser omorganiseringen i begge etater har for forvaltningssamarbeidet på lokalt, regionalt og sentralt nivå være et spesielt viktig tema.

Justisminister Hanne Harlem ønsket velkommen til den tredje Faget i fokus konferanse på KRUS. Konferansen fant sted 13 til 15 juni og ca 170 deltakere hadde fått plass. Statsråden poengterte at å bekjempe kriminalitet krever samarbeid med mange etater. I det samarbeidet er det viktig at vi selv er så gode som mulig og at vi er konkrete i våre forventninger til samarbeidspartene.

Fra foredragene:

Sikkerhet i fengsel – den menneskelige faktors betydning

- Kunnskapsrike, fleksible ansatte, ikke bare regelstyrte, er viktig i arbeidet med å få en organisasjon dedikert til sikkerhet sa psykolog Petter Ingebrigtsen, Bergen fengsel/Sandviken sykehus. Han fremhevet betydningen av å se på seg selv og sin egen hverdag, finne ut hvor feil kan skje og trene sammen med kollegene for å gjøre arbeidet annerledes. – Vi må ha et aktivt forhold til hva vi gjør, og hvordan vi fungerer sammen. Sikkerhet er ikke statisk, men organisatorisk, sa han og viste til prosjektene ved Bergen, Ringerike og Oslo fengsel.

Struktur – relasjon: Miljøterapi

- Miljøterapi er å legge til rette for utvikling. Endring skjer i møte mellom mennesker, sa psykologspesialist Mette Bengtson. –Man skal ha en bevisst tanke bak hvordan man organiserer dagliglivet. Det skal gjøres for å få utviklingen på rett kjørl. Læring i daglige situasjoner, aktivitet og individuell tilpasning er viktig, sa hun og poengterte at kriminalomsorgen må legge til rette for at det skjer gode møter mellom de ansatte og den enkelte klient slik at de gis mulighet til å arbeide med sin egen utvikling. Elementer i dette møtet er tydelige grenser og roller og troverdige relasjoner. Det er klientene selv som må drive endringsarbeidet. Utviklende møter krever at vi forstår klienten, velger en hensiktsmessig tilnærming og har et godt fungerende personalsystem. Godt kjennskap til utviklingspsykologi, det vil si en teoretisk basis er nødvendig, sa Mette Bengtson.

Kognitiv terapi

- I kognitiv terapi er vi opptatt av mestring av praktiske problemer slik de er her og nå og ikke så opptatt av å gå tilbake, sa spesialist i klinisk psykologi Torkild Berge. - Angst beskytter når det bidrar til at man for eksempel løper bort fra en fare. Å ha angst for angsten er det som er feil. Oppgaven er å få ned folks angst for angsten slik at de ikke blir reddet. Aktivt og gjensidig samarbeid med klienten er viktig, sa Torkild Berge blant annet.

Programutforming og forebygging

- Effekten av adferdsendrende program for lovbrøtere er avhengig av hva som gis til hvem og under hvilke rammer, det vil si programmene skal ikke sees isolert, helheten er det sentrale - lovbrøtere, programleder, omgivelser, samspillet, sa dr. psychol Linda Blut, Home Office, London.

Deltakerne kunne velgende mellom følgende workshops:

- Kvalitet i varetektsarbeidet
- Den framtidige arbeidsdriften
- Ny Start – et samarbeidsprosjekt mellom A-etat og kriminal-

omsorgen

- Sikkerhet i fengsel – den menneskelige faktors betydning
- Forvaltningssamarbeid
- Når omsorg blir overgrep – forebygging av vold
- Kulturforskjeller KIF – KIA
- Hvordan bør samarbeidet mellom kriminalomsorgen og kompetansesentrene organiseres
- Etikkhåndboka
- Kvalitetssikring av programvirksomheten – Nye retningslinjer
- Hvordan skal kriminalomsorgen møte og behandle ungdom fra nazimiljøer

Fagkafé med stands

Ullersmo stilte med lastebil med åpen langside, innredet som utstillingslokale med kjøkkeninnredninger, tremøbler og andre treprodukter som var til salgs. Bastøy driver økologisk landbruk og hadde med dyr og tellleir. Ila fengsel og sikringsanstalt hadde forseggjorte håndverksprodukter i tre og smijern. Bredtveit presenterte seg ved et multimediaopplegg. Ringerike viste Kompetanseutvikling i avdeling A – et samarbeidsprosjekt med regional sikkerhetsavdeling, seksjon Dikemark. Oslo fengsel og Stifinner'n var på banen sammen. KRUS viste en tøff passifiserings-situasjon i øvingscellene, nyheter fra biblioteket og nytt om utdanningen. Flere anstalter, for eksempel Arendal, reddegjorde for sine programmer og samtalegrupper.

Fagkaféen viste spennvidden i arbeidet på lokalt nivå. Bastøy stilte med hest, geiter, ansatte og innsatte

Ved utgangen av år 2001 har prøveordningen med promilleprogram vart i fem og et halvt år. I 2001 ble prøveordningen utvidet med 2 nye fylker, Sogn og Fjordane og Vest-Agder. Det var 9 prøvefylker i promille-programmet i 2001, og de øvrige prøvefylkene er Rogaland, Østfold,

Buskerud, Nordland, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Aust-Agder.

I løpet av 2001 ble det i prøvefylkene iverksatt 190 dommer med promilleprogram, et resultat som er noe høyere enn fjorårets. De samlede tallene for hele prøvepe-

rioden utgjorde ved utgangen av dette året 916 iverksatte dommer. KRUS har i 2001 begynt arbeidet med en håndbok for promilleprogrammet, hvor hensikten er å sikre en felles nasjonal standard for innholdet i denne straffereaksjonen.

Programmer

Rus i fengsel (RiF) - Mitt valg (Choices)

KRUS har fulgt opp implementering av det canadiske rusprogrammet OSAPP (offender substance abuse pre-release-program), "RiF" på norsk, og CHOICES (a community correctional brief treatment relapse prevention and manitenance program), "Mitt Valg" på norsk – et program for soning i samfunnet, kortfattet behandling, forebygging av tilbakefall og oppfølging. Hovedhensikten med programmene er å øke bevisstheten om forholdet mellom rusmisbruk og problemer på ulike livsområder – spesielt kriminalitet – for å kunne motivere til forandring. Derrest å utvikle spesifikke kognitive og atferdsmessige ferdigheter som gir muligheter til å leve et liv uten rusmisbruk. Rusprogrammene hadde en svak reduksjon i 2001.

Brotts-brytet er et basisprogram som retter seg mot gjengangere. Kommer fra Sverige og vil utvides til nye enheter i 2002.

Prok er et program utviklet for straffedømte kvinner i regi av KRUS. Programmet er fortsatt under utvikling ved at manual og leksjoner tilpasses bedre til målgruppen kvinner.

Ny-start er et kognitivt mestlingsprogram, opprinnelig utviklet i Canada. Programmet hadde en svak økning i 2000.

En til en programmet er utviklet i England. Det ble etablert i Norge i 1999, og er rettet både mot fengslene og mot fromsorgen. Programmet kan kombineres med samfunnsstraff. Tiltaket skal blir videreført til nye enheter i 2002. KRUS skal kvalitetssikre den

videre prosessen i samarbeid med Kriminalomsorgen region nord-øst.

Sinnemestring - et program rettet mot voldskriminalitet.

Sedelighetsprogram er hentet fra Home Office i England. Programmet gjennomføres i Bergen fengsel og rekrutterer deltaker over hele landet.

Samtalegrupper vold/ sedelighet – ATV modellen. 18 fengselstjenestemenn og tilsatte i kriminalomsorg i frihet gjennomgikk spesialopplæringen for gruppeledere etter ATV-modellen – Alternativ til vold, en norsk organisasjon. Tiltaket har hatt en vekst på 37 deltaker i 2001

Program	Enhet	Antall deltakere	Antall leksjoner
Rus i fengsel	Hamar, Ringerike, Bastøy, Bergen og Ila	191	28 leksjoner, 10 uker
Mitt valg	Kif Akershus og Hordaland	24	12 leksjoner, 3 måneder
Brottsbrytet	Oslo og Larvik	31	14 leksjoner, 7 uker
Prok	Fredrikstad, Oslo	15	12 leksjoner, 8 uker
Ny start	Alle regioner	136	35 leksjoner, 12 uker
En til en	Trondheim, Kif Skien, Kif Bergen, Kif Gjøvik	48	16 leksjoner, 10 uker
Sinnemestring	Bergen, Åna, Kif Aust- Agder	30	12 leksjoner, 8 uker
Sedelighetprogram	Bergen	24	6 måneder
Samtalegruppe ATV	5 anstalter, 3 Kif-enheter	124	6 – 12 måneder

I tillegg kommer andre samtalegrupper, promilleprogram og ekstern behandling

I 1841 fremla en regjeringsoppnevnt kommisjon en innstilling om gjennomføring av fengselsstraff. Rehabilitering gjennom bot og isolasjon som i klostrene var fundamentet for fangebehandlingen. Fengslene ble bygningsmessig tilpasset ideen ved at de innsatte satt isolert på celler i korridorer som strålte ut fra et midtpunkt, Philadelphia-modellen. Stortinget ønsket et slikt fengsel i Norge og bevilget midler. Botsfengselet i Oslo ble tatt i bruk - 4 mai 1851.

I 2001 er Oslo fengsel ombygd og rehabilitert. Vi finner blant annet Stifinnern, MASH, pedagogisk tilrettelagt arbeidsdrift, program, to biblioteksavdelinger og tilbud til de varetektsinnsatte. De fleste innsatte i Oslo fengsel sitter i varetekt, ellers er det mange gjengangere, ofte tunge rusmisbrukere.

150 årsjubileet ble markert gjennom hele 2001 - omvisninger, åpne dager, temaforedrag om fangebehandling, kulturpolitikk, om isolasjon som samfunnsbe-

skyttelse, fengselet – arkitekturen – byen, bare for å nevne noe.

- De 150 årene går fra en periode med botstankegang via behandlingsoptimisme til å la den enkelte domfelte ta ansvar. Det er 150 år med sterkt økende kompetanse hos personalet og med økende forståelse hos samarbeidspartene på hvor viktig deres innsats er for at de innsatte forhåpentligvis kan leve uten kriminalitet, sa justisminister Hanne Harlem blant annet. Arve "Egon" Opsahl minnet om at han siden julen 1964 har kommet hver jul for å underholde for de innsatte. Og i løpet av 16 år hadde han vært "Egon" i 13 Olsen-banefilmer. Filmene har gjort at Botsfengselet for mange står som selve "Fengselet" i Norge. Sivilarbeider Marius Johansen har utarbeidet bok om fengselets historie. På loftet er det satt i stand et fengselsmuseum.

Oslo fengsel

Landets største fengsel og eldste fengsel i drift

Kapasitet på 355 innsatte, 359 stillingshjemler

Budsjett på ca 150 millioner

Byggingen av Botsfengselet startet i 1844, 5. mai 1851 første fange satt inn 240 celleplasser ved åpningen

Stavanger fengsel

Stavanger fengsel ble høsten 2001 gjenåpnet etter omfattende rehabilitering. Fengselet er utvidet med ni plasser til 73 og har 60

ansatte. Fengselet har også fått et nybygg som skal benyttes til fellesskapsaktiviteter for de innsatte. De par årene Stavanger fengsel

var stengt har Åna fengsel tatt unna for de manglende plassene i Stavanger.

Første doktoravhandling innen kriminalomsorgen: Sport, Masculinities and Power Relations in Prison

16

Berit Johnsen forsvarte sin avhandling om hvordan maskulinitet konstrueres gjennom idrettsaktiviteter og maktutøvelse 11. mai. Johnsen er utdannet ved Universitetet i Trondheim og Norges idrettshøgskole. Hun var ansatt i kriminalomsorgen 1989-1996, i Oslo fengsel, på KRUS og hun var en god del på Ila.

Avhandlingen bygger på en kvalitativ studie av ett norsk mannsfengsel som hun kaller "Polar Prison". Der gjorde hun feltarbeid i ett år, inklusive observasjon og dybdeintervjuer av 13 fanger og 12 betjenter, 5 menn og 7 kvinner. Hun valgte å presentere forskningen som en "historie" på 205 sider, uten tabeller, men med fylldige sitater fra intervjuene.

- Kulturen i fengselet var preget av macho maskulinitet og selvhevdelse uttrykt gjennom store muskuløse kropper. De fleste

kvinnelige betjenter uttrykte skepsis til en "offisiell" målsetting om at idrett skulle ha sosialpedagogisk og normaliserende effekt, spesielt når idrett var det samme som vekktrening. De mente at vekttrening kunne forsterke fangenes "abnormiteter", spesielt for de som var dømt for vold eller voldtekt. Noen betjenter oppfattet det som om fangene hadde latt sin maskulinitet komme til uttrykk i de kriminelle handlingene, sa Berit Johnsen.

- For de mannlige betjentene ble vekktreningsrommet en arena hvor de kunne nedtone sin autoritet og komme i bedre kontakt med fangene. Flere av de kvinnelige betjentene mente derimot at de mistet sin autoritet om de fremsto i treningstøy sammen med fangene, de opplevde at deres kjønn ble for tydelig. Men de svært sporty kvinnene syntes

det var i orden å trene med fangene, de kunne også få komplimenter og hjelp fra dem. Samtidig var disse kvinnelige betjentene nøye på å ikke være sexobjekter og derved miste sin autoritet, sa hun.

- For mange fanger var idrettsaktivitetene "et middel til å overleve fengselsoppholdet". De følte frihet, kunne yte motstand, ble kvitt frustrasjon, fikk selvtillit, kunne gjenskape seg som kjønnsvesen og de kunne konstruere en identitet på samme måte som "frie" menn kan det. Fangene så på den harde muskuløse kroppen som et maskulinitetssymbol. En slik kropp ga makt og status i det sosiale hierarkiet blant fangene som var basert på fysisk dominans, sa Berit Johnsen.

Likestilling

Det sentrale likestillingsutvalget har besøkt 10 fengsler i løpet av året. Ved mange fengsler har både ledelsen og de tilsatte en bevissthet om og en konstruktiv holdning til å jobbe praktisk med likestilling. Man tar hensyn til dette ved tilsetninger, jobbtildeling, fungering, oppfordring til å søke avansementsstillinger, ved deltakelse i styrer og råd osv. Men ved enkelte anstalter har både ledelsen og flere tilsatte vist at de har liten kunnskap om og en passiv holdning til likestilling. Som årsaker til dette anføres for eksempel at likestilling er noe som politikerne driver med, men det lar seg ikke omsette i et fengsel; fengslet er for lite, ingen tilsatte slutter, ressursene er for få, for mange kvinnelige tilsatte utgjør en sikkerhetsrisiko, kvinner er mer utsatt

for å bli offer for gisseltaking osv. Ser man på fordelingen mellom kvinner og menn i ulike stillingskategorier, fremgår at det har skjedd små endringer i løpet av 2001.

Direktør:

11%, dvs. en økning på 2%

Underdirektør:

50%, dvs. en økning på 6%

Inspektør:

12%, dvs. en økning på 1%

Førstebetjent:

13%, dvs. en økning på 0,6% f

Fengselsbetjent:

32%, dvs. en økning på 4,5%

Det har som oversikten viser ikke skjedd vesentlige endringer i antall kvinnelige ledere i løpet av 2001, men antall kvinnelige fengselsbetjenter har økt en del. I halvparten av regionene er

ingen inspektørstillinger besatt av kvinner. Disse regionene har et forbedringspotensiale. I de øvrige tre regionene er det tilsatt ca. 20% kvinner i inspektørstillingene. Når det gjelder andelen kvinner i førstebetjentstillinger, varierer den fra region til region fra syv prosent til 18 prosent. Ved friomsorgskontorene samt i de øvrige stillingskategoriene i fengslene har det heller ikke skjedd store endringer i løpet av siste år.

Likestillingsutvalget har for øvrig vært pådrivere i forhold til at likestillingsperspektivet implementeres i lov, regel og avtaleverk som gjelder for kriminalomsorgen og i grunn- etter- og videreutdanningen ved KRUS.

Yrkesetiske retningslinjer

Kriminalomsorgen er samfunnets straffegjennomføringsapparat og utøver betydelig samfunnsrett overfor enkeltindivider. Det fordrer at den etiske bevisstheten i etaten er høy og at ledere og ansatte daglig fokuserer på etikk og dillemmahåndtering.

Lovverket og tilsynsordninger er etablert for å unngå at makt misbrukes og enkeltindivider blir utsatt for krenkende tiltak. Almenhetens innsyn i etatens virksomhet er også viktig for å unngå lukkede kulturer med egne normer for hva som er akseptabelt, et annet viktig virkemiddel er den enkeltes holdninger og verdier.

De yrkesetiske retningslinjene som forelå høsten 2001 skal være et hjelpemiddel for alle ansatte i hverdagen.

17

Vold og trusler i kriminalomsorgen

Utfordringene knyttet til vold og trusler mot ansatte i kriminalomsorgen har vært i fokus gjennom flere år. Etaten har gitt temaet mye oppmerksomhet og brukt mye ressurser til ulike former for oppfølgingstiltak.

I årene fra 1994 har kriminalomsorgen hatt systematisk innrapportering av tilfeller med vold og trusler mot ansatte. Hvert halvår er tallene blitt oppsummert og offentliggjort.

I den store arbeidsmiljøundersøkelsen i 1997-98 ble det indikert at det faktiske antallet volds- og trusselsituasjoner kunne være høyere enn det som ble rapportert. Etter diskusjoner i Det

Sentrale Arbeidsmiljøutvalget (SAK) bestilte departementet en grundig gjennomgang av området av internforskerne på KRUS. Deres rapport inneholder både en beskrivelse av voldsproblematikken og en begrenset kartlegging av voldsforekomster og opplevelser av håndteringen av slike situasjoner.

Det er gjennomført følgende oppfølgingstiltak:

- Det er laget en håndbok i krisehåndtering
- Det er laget en mal for krisehåndteringsplaner
- Det er satt i gang et prosjekt "Sikkerhet i fengsel"
- Det er etablert en definisjon av sikkerhet og en felles forståelse

av sikkerhetsbegrepet

- Det er iverksatt et arbeid med risikovurderingsverktøy
- Det har vært oppfølging av alvorlige hendelser

Det er også nedsatt en arbeidsgruppe som skal kartlegge det som tidligere er gjort og foreslå en handlingsplan for hvordan man skal kartlegge, forebygge, behandle og følge opp volds- og trusselsituasjoner i kriminalomsorgen. Gruppen forventes å ha sine forslag klare i løpet av 2002. Underveis forventes gruppen dessuten å gi delinnspill til tiltak som kan iverksettes raskt.

Rapport om vold og trusler er utgitt av og kan bestilles fra KRUS.

Internkontroll for kriminalomsorgen

- Vi ønsker færre og mindre alvorlige ulykker og skader, lavere sykefravær og større trivsel. Vi ønsker større faglig profesjonalitet og bedre utnyttelse av tilgjengelige ressurser, uttaler arbeidsgruppen som ble opprettet i januar 2000 for å oppdatere malen for internkon-

troll, det vil si hvordan arbeidet med helse, miljø og sikkerhet i kriminalomsorgen skulle legges opp. Arbeidsgruppen besto av Vidar Elvsaa, Ila fengsel, leder, Geir Bjørkli, Trøgstad fengsel, Mette Salicat, Oslo fengsel, Sissel Hov, Østfold friomsorgskontor, Kirsten

Gravdal, Ullersmo fengsel og Tom Liland, Åna fengsel.

- Malen ble utgitt av Justisdepartementet i oktober 2001. Den viser eksempler på hvordan arbeidet kan legges opp rent praktisk og har henvisninger til hvor regler og bestemmelser finnes.

Sykefravær i kriminalomsorgen

Som en oppfølging av arbeidsmiljøundersøkelsen fra 1997-98 er det satt i gang prosjekter innen områdene vold og trusler mot tilsatte, internkontroll, yrkesetikk, seniormedarbeidere, hygiene og smittevern og grunnutdanningen for fengselsbetjenter. Etter initiativ fra Det sentrale arbeidsmiljøutvalg for kriminalomsorgen ble det også satt i gang et forprosjekt om sykefraværspromblematikken.

Formålet var å drøfte tilgjengelig kunnskap om sykefravær i krimi-

nalsorgen; sammenholde data om sykefravær i etaten med kunnskap om sykefravær i arbeidslivet generelt; vurdere hvilken type data det er behov for i arbeidet med å redusere sykefraværet; komme med forslag til hvordan det kan arbeides videre med fraværspromblematikken og sist: ta med det man vet om turnusarbeid og helse.

I forprosjektrapporten pekes det på tiltak som kriminalomsorgen bør vurdere å gjennomføre.

Dessuten fremgår det at i små

enheter og i åpne enheter er sykefraværet ofte lavere enn i store, lukkede enheter, selv om turnusarbeidet i seg selv skulle indikere ett høyere sykefravær.

Forprosjektrapporten ble distribuert i november 2001. Den er utarbeidet av Ninna Garm, Høgskolen i Tromsø, en av forskerne bak arbeidsmiljøundersøkelsen.

Arbeidsmiljøundersøkelsen i kriminalomsorgen

Det sentrale arbeidsmiljøutvalg for kriminalomsorgen (SAK) tok høsten 1996 initiativ til en kartlegging av arbeidsmiljøforholdene i kriminalomsorgen. Målet var å sikre best mulig arbeidsmiljø for medarbeiderne gjennom å framskaffe kunnskap om hvilke belastninger arbeidstakeren er utsatt for og ved å identifisere hva som skaper gode arbeidsforhold. Forholdene for seniormedarbeidere, trussel- og voldsproblematikk, arbeidsmiljø og

sykefravær skulle belyses særskilt. Kriminalomsorgens utdannings-senter, KRUS, og Senter for ArbeidsMiljøutvikling, SAM, sto bak gjennomføringen av undersøkelsen. Spørreskjema ble sent til alle ansatte i kriminalomsorgen høsten 1997. Svarprosenten var på ca 93, dvs 2702 personer svarte.

Hovedrapporten fra undersøkelsen og et arbeidshäfte forelå våren 1998. Sluttrapporten var klar i januar

2000 og ble distribuert i februar 2000 av Justisdepartementet, oppdragsgiver for undersøkelsen.

For å lette tilgangen til undersøkelsen ble det i samråd med SAK besluttet å utarbeide en kortversjon av den omfattende sluttrapporten. Kortversjonen er utarbeidet av og utgitt av Justisdepartementet 2001.

Hygiene og smittevern

Utviklingen viser en økende hyppighet av smittefarlige sykdommer blant de innsatte/klientene. For å bidra til økt sikkerhet for tjenestemennene og hindre smittespredning mellom de innsatte er det

utarbeidet "Retningslinjer for hygiene og smittevern" som gjelder for alle enheter i kriminalomsorgen.

Det tilhørende "Informasjonshefte om smitteforebyggende arbeid i

kriminalomsorgen" er ment å være et praktisk hjelpemiddel i det daglige arbeidet. Det tar for seg hygieniske prinsipper, retningslinjer og prosedyrer og er tilpasset arbeidet i kriminalomsorgen.

Rundskriv i 2001

G- 2001

Adresser Kriminalomsorgen år 2001

G 7/2001

Delegasjon av avgjørelsesmyndighet i sikringsaker fra justisdepartementet til regionalt nivå i kriminalomsorgen

Fst 1/2001

Regler for dagpenger til innsatte og dagpengenes størrelse

Ordinær sats: kr. 45,-

Tillegg for særlig viktig arbeid: kr. 20,-
Satsen for strønads-penger: kr. 30,-

Fst 2/2001

Presiseringer/utfyllende retningslinjer til Rundskriv 7/2000 fra Fængselsstyret – overgangsordning frem til ny straffegjennomføringslov trer i kraft

Fst 3/2001

Regler for dagpenger til innsatte og dagpengenes størrelse

19

Internasjonalt samarbeid

Nordisk leder- og fagsamarbeid

Det nordiske kriminalomsorgssamarbeidet har lang tradisjon og er vår viktigste arena for å hente ideer. Spesielt etter at Danmark, Sverige og Finland gikk inn i EU, er det viktig for oss å opprettholde og videreutvikle den nordiske kriminalomsorgsarenaen. Vi er både like nok og ulike nok til å ha stort utbytte av å se på hverandres løsninger og til å hente påvirkning.

Kjernen i det nordiske samarbeidet er det årlige møte for kriminalomsorgssjefene. Det gir føringer for andre samarbeidsopplegg. Andre nordiske møteplasser kan

være innen IT-området, sikkerhetsområdet, programområdet, personalområdet, etc, etc.

Round Table

"Round Table" er et uformelt toppledernetverk for kriminalomsorgslederne i Sverige, Danmark, Finland, England, Scotland, Nederland, Belgia, Canada og Ny-Zealand. Deltakerne møtes hvert halvår til korte nettverksmøter. Møtene i 2001 var i Amsterdam og på Ny-Zealand.

CEP

Vi har i mange år vært medlem av den europeiske friomsorgsorgani-

sasjonen CEP. Ulikhetene er store innen den europeiske friomsorgen, men konferansene og workshops i regi av CEP har vært til inspirasjon for mange av oss. Internett: www.cep-probation.org

ICPA

ICPA (International Corrections and Prisons Association) er en nyere organisasjon som er stiftet for å bidra til utvikling av straffegjennomføringsprofesjonen. Initiativet til organisasjonen kom fra Canada.

Internett:

<http://www.icpa.ca/home.html>

Bilaterale prosjekter

Kriminalomsorgens internasjonale fengselsamarbeid omfattet i 2001 seks fengsler i Latvia (Nord-Balt Prison Project) og sju fengsler i Russland (Twin Prison Project) med i alt 14000 fanger.

Fengselsamarbeidet bygger på en faddervirksomhet der ti norske fengsler gjør en stor innsats. Prosjektene koordineres av

Europarådet og Justisdepartementet, men finansieres i all hovedsak av Utenriksdepartementet.

Arbeid, utdanning og programvirksomhet

Det har vært en viktig målsetting for prosjektet å sikre de innsatte i fadderfengslene meningsfull sys-

selsetting, både i form av arbeid og utdanning. Spesielt i Latvia var dette et problem da man etter frigjøringen i 1991 manglet både utdannings- og arbeidstilbud. I 2001 lønnet Statens Utdanningskontor ti lærere ved våre fadderfengsler i Latvia. Etter flere års tett dialog har det kommet signaler om at de latviske

skolemyndigheter nå er beredt til å ta over ansvaret for de undervisningen for de innsatte. Det undervises i både allmennfaglige – og yrkesfaglige retninger.

Syssetningen ved fengslene har blitt styrket med norsk samarbeid. I dag syssetter man rundt 70 innsatte i Grivas fengsel i trevareproduksjon.

Både syssetning og utdanning har vært bedre forankret i de russiske fengsler. Vår innsats har i Murmansk og Mozhaik først og fremst vært støtte til innkjøp av skolemateriell og tilrettelegging for undervisning med computere. Ullersmo fengsel bistår ungdomskolonien i Mozhaik med egenproduksjon av stoler.

Trondheim fengsel har vært førende i å etablere living skills program både i Latvia og i Murmansk. En vesentlig del av programmene har vært sportslige aktiviteter og bruken av tilgjengelig kunnskap blant fengselets ansatte. Vi har derfor satset mye på oppbyggingen av sportstilbud ved fadderfengslene både i Latvia og Russland. I 2001 støttet vi oppussingen av to nye haller i Latvia, et fotballfelt og tre haller i

Murmansk. Rundt 100 innsatte bruker sportshallene hver dag.

Soningsforhold og tuberkulose

De norske fadderfengslene, Arendal i særdeleshett, har jobbet systematisk med å bedre de meget kummerlige materielle forholdene i fengslene, spesielt i Russland. I løpet av 2001 ble det sendt 11 transporter til Russland og seks til Latvia. Transportene har vært uvurderlige for å sikre et minimum av menneskelige levekår i fengslene og bistått med materiale for produksjon og andre aktiviteter. Transportene har også inneholdt klær og tepper til de innsatte og mye sanitært utstyr som er vesentlig for å hindre videre utbredelse av tuberkulose i fengslene. I 2001 ble det også sendt seks tannlegekontorer til Murmansk-fengslene for bedring av tannhelsepleien og bedret smittevern.

Vi samarbeid med Helse- og Sosialdepartementets Aksjonsgruppe for smittevern i Østersjøregionen for å begrense sykdommer som tuberkulose og HIV/AIDS i fadderfengslene. Aksjonsgruppen innvilget i 2001 n.kr 500.000 til bygging av et

tuberkulosesykehus i Koloni 18 i Murmansk. Det bygnings tekniske arbeidet er fullført og kan om kort tid huse 220 innsatte med tuberkulose. Vi håper at denne avdelingen kan framstå som en modell i Russland, hvor 100.000 av totalt 1 million innsatte lider av tuberkulose.

Institusjonsbygging og kompetanseheving

Fengsels samarbeidet strekker seg langt utover den materielle støtten. Den fengselsfaglige diskusjonen blir blant annet ivaretatt i form av gjensidige studiebesøk både mellom respektive justismyndigheter og mellom fadderfengslene. I løpet av 2001 ble det i sterkere grad enn før søkt å etablere nye institusjoner og strukturer for samarbeidet med Latvia at hovedbolken i samarbeidet blir institusjonsbygging og kompetanseheving. Med dette utgangspunktet ble det satt i gang et ettervernsprosjekt i Valmiera, Latvia, som kan bane vei for liknende prosjekter på landsbasis. I forhold til Russland vil transportvirksomhet fortsatt være helt sentralt for samarbeidet.

Leder for det russiske fengselsvesen, V. Yalunin, takker av avdelingsdirektør Ashjorn Langås og ønsker ny prosjekter Erik Sæheim velkommen i fengsels samarbeidet Norge – Russland under et besøk i Moskva desember 2001

Kriminalomsorgens utdanningscenter - KRUS

Fengselsskolen

Rekruttering

Til aspirantopptaket for 2001 var det 607 søkere: 366 menn og 241 kvinner. 150 aspiranter: 92 menn og 58 kvinner begynte på forkurset og praksisåret. På teoriåret var det 92 aspiranter. I tillegg ble det høsten 2001 tatt opp 150 aspiranter hvorav 4 med annen kulturbakgrunn, som begynner opplæringen januar 2002.

Grunnutdanningen

Økningen i aspirantantallet gjorde at KRUS høsten 2001 utvidet staben med to lærere. I tillegg ble en førstebetjent og tre lærere tilsatt for oppstart i 2002. Ledelsen av Fengselsskolen ble fra starten av året 2001 styrket ved at det i tillegg til undervisningsinspektør ble tilsatt avdelingsleder for grunnutdanningen. Det økte antallet aspiranter i 2001 medførte også økning i antallet praksisfengsler. KRUS samarbeider nå med 10 fengsler. Det var gjennomsnittelig 15 aspiranter pr enhet.

Veiledere

Antall praksisveiledere økte til 150, dvs en pr aspirant. Alle veilederne gjennomgår 3-dagers kurs i pedagogisk veiledning. Noen har vært veiledere gjennom flere år, andre er helt nye. Veilederkurs gjennomføres hvert år av lærere på KRUS.

Opplæringsplan

Det ble utarbeidet ny opplæringsplan som skal knytte de to opplæringsårene tettere sammen. Planen inneholder seks hovedtemaer, hvorav to starter på forkurset, fortsetter i praksisåret og avsluttes i teoriåret. Det er "Fangesaksbehandling og andre juridiske fag" og "Etikk og profesjonalitet". Temaet "Praktisk fengselslære" gjennomføres i praksisåret. Temaene "Kriminalkunnskap", Miljøarbeid i institusjoner" og "Betjentrollen" gjennomføres i teoriåret.

Verksbetjentutdanningen

Verksbetjentutdanningen for de som omfattes av den "første

opplæringspakken" er gjennomført og avsluttet i løpet av 2001. Det er utarbeidet nytt tilbud for framtidig opplæring. Det ble prøvd ut på det siste kullet i 2001. Den er organisert som samlinger og fjernundervisning basert på IKT.

Etikkhåndbok

Det er utarbeidet en håndbok om etikk. Temaene er etikk og lovverk, menneskerettigheter, moralske standarder og valg, etiske betraktninger og handlingsvalg, etiske utfordringer i friomsorgen og etiske utfordringer for fengselsansatte. Boka er en del av pensum i grunnutdanningen.

Kriminalomsorgens Intranett

I Kriminalomsorgens IKT-strategi for 2000-2003 er det uttrykt behov for å forenkle og effektivisere tilgangen til informasjon. Kriminalomsorgens Intranett ble iverksatt juni 2001. Første måned var omkring 2500 besøkende innom sidene. Utover høsten 2001 steg tallet til et snitt på opptil 540 brukere per dag.

FOU-arbeid

Kriminalomsorgens Intranett gikk i november 2001 inn i en ny fase. Femten fengselsbetjenter fra Bredtveit, Fredrikstad og Stavanger tok i bruk det første helhetlige nettstøttede undervisningsprosjektet fra KRUS, en døgnåpen læringsarena der deltakerne ble utfordret til å forme sin egen timeplan, progresjon og utvikling. E-læring er basert på en voksenpedagogisk idé om at læring gir best utbytte når den finner sted på egen arbeidsplass i praktiske og reelle situasjoner.

Kurs- og programvirksomhet

Kommunikasjon har også i 2001 vært et sentralt tema på mange kurs:

- gruppedynamikk
 - samtaleteknikk
 - kommunikasjon med klienter fra andre kulturer
 - veiledning
 - systemisk tilnærming
- Opplæring innen programvirk-

somheten og samarbeidet med eksterne fagkrefter fra Sverige og Canada er sentralt i arbeidet med påvirkningsprogram. KRUS har hatt grunnopplæring i PROK-program for kvinner og grupper for volds- og sedelighetsdømte etter ATV-modellen. Opplæring i den nye straffegjennomføringsloven er gitt i alle regioner.

Evaluering

Evalueringer av virksomheten har vært gjennomført av interne og eksterne forskere.

Eksterne forskere har evaluert gruppevirksomhet for voldsdømte og sedelighetsdømte etter Alternativ til vold-modellen. Evalueringen er inne i fase 2.

Forskning

Rapporten "Trusler og vold mot tilsatte i kriminalomsorgen" forelå sommeren 2001. Det arbeides videre med temaet med sikte på et større fellesnordisk forsknings- og utviklingsprosjekt.

Sikkerhet i fengsel

Prosjektets målsetting er å bedre sikkerheten ved fengslene ved å fokusere på holdninger og atferd som kan ha betydning for det sikkerhetsmessige nivået. Prosjektet omfatter alle som har sitt virke innen det enkelte fengsel. Ved å effektivisere bruken av eksisterende sikkerhetsmessig kunnskap søker prosjektet å bidra til en proaktiv sikkerhetsstyring innen kriminalomsorgen. Ved årets avslutning er kursene igangsatt i Oslo, Bergen og Ringerike fengsel.

Avskjed med avdelingsdirektør

Avskjedsfesten for avdelingsdirektør Asbjørn Langås var en stor begivenhet på KRUS like innunder jul. Han sluttet etter mer enn 30 år i Kriminalomsorgen. Et festskrift laget av KRUS, ble overrakt jubilanten under stor jubel.

Økonomiske resultater for 2001

Kap 430 post 01

Post 01 Driftsutgifter

Sum bevilgning	1 429 016 000
Regnskap 2001	1 493 900 954
Merutgift	64 884 954
Refusjoner med mer	70 854 177
Mindreutgift	5 969 223

22 Generelt stemmer forbruket godt overens med bevilgningen. I revidert nasjonalbudsjett ble kriminalsomsorgens driftsramme styrket med 25 mill kr for å kunne opprettholde en høy kapasitetsutnyttelse ved landets anstalter ut året. År 2001 har likevel vært preget av stramme driftsrammer og press på fengselska-

pasitet. Mindreutgiften har i hovedsak sammenheng med en stram økonomistyring i regionene. Deler av mindreutgiften skyldes også at etterbetaling for det lokale lønnsoppgjøret pr 1. oktober 2001 først kommer til utbetaling i 2002.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Sum bevilgning	41 057 154
Regnskap 2001	40 491 752
Mindreutgift	565 402

Mindreutgiften skyldes i all hovedsak merinntektene fra salg av arbeidsdriftens produksjon.

Se kap 3430, post 02

Post 30 Nybygg - Tromsø kretsfengsel , kan overføres

Sum bevilgning	547 000
Regnskap 2001	547 000
Mindreutgift	0

Prosjektet er videreført i 2001 ved bevilgning over kap 1580, post 30, Igangsatte byggesaker. Prosjektet

videreføres i 2002 over kap 1580, post 31, Videreføring av byggeprosjekter.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold , kan overføres

Sum bevilgning	54 347 000
Regnskap 2001	48 602 424
Mindreutgift	5 744 576

Mindreutgiften skyldes blant annet at det i en del større vedlikeholdsprosjekter som er ferdigstilt i 2001, er holdt tilbake for eventuelle garantiarbeider. I

et vedlikeholdsprosjekt ved Haugesundfengsel som består av flere delprosjekter, er to av delprosjektene utsatt til 2002.

Post 70 Tilskudd

Sum bevilgning	5 283 000
Regnskap 2001	5 282 069
Mindreutgift	931

Post 71 Tilskudd til Frelsesarmeens institusjon Elevator

Sum bevilgning	3 373 000
Regnskap 2001	3 373 000
Mindreutgift	0

Post 72 Tilskudd til Foreningen for fangers pårørende

Sum bevilgning	450 000
Regnskap 2001	450 000
Mindreutgift	0

KAP 3430 KRIMINALOMSORG (JF KAP. 430)

Post 02 Arbeidsdriftens inntekter

Sum bevilgning	37 200 000
Regnskap 2001	38 591 154
Merinntekt	1 391 154

Merinntekten skyldes at det ved enkelte fengsler har vært god inntjening på salg fra arbeidsdriftens produksjon. Det har vært et gjennomgående høyt pro-

duksjonsnivå i arbeidsdriften i 2001, noe som antas å henge sammen med et svært høyt belegg i fengslene gjennom hele året.

Post 03 Andre inntekter

Sum bevilgning	28 679 000
Regnskap 2001	20 147 466
Mindreinntekt	8 529 109

Mindreinntekten på posten skyldes hovedsakelig at budsjettert salg av eiendom er gjennomført men ikke innbetalt i 2001. Beløpet utgjør om lag 5,0 mill

kr. Justisdepartementet tar sikte på å gjennomføre ytterligere salg av eiendom i 2002. Salgsinntektene anslås til ca 2 mill kr.

Justisdepartementet hadde fullmakt til å overskride bevilgningen under kap 430, post 01 mot en tilsvarende merinntekt under kap 3430, post 03 for 2001.

Når en tar hensyn til gjennomførte, men ikke innbetalte salg av eiendommer i 2001, blir mindreinntekten om lag 3,5 mill kr.

Post 15 Refusjon arbeidsmarkedstiltak

Regnskap 2001	2 642 094
Merinntekt	2 642 094

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

Regnskap 2001	11 398 880
Merinntekt	11 398 880

Post 17 Refusjon lærlinger

Regnskap 2001	75 096
Merinntekt	75 096

Post 18 Refusjon av sykepenger

Regnskap 2001	56 738 107
Merinntekt	56 738 107

KAP 432 KRIMINALOMSORGENS UTDANNINGSSENTER (JF KAP 3432)

Post 01 Driftsutgifter

Sum bevilgning	94 343 000
Regnskap 2001	92 716 479
Mindreutgift	1 626 521
Sum fullmakter	839 000
Refusjon med mer	617 624
Mindreutgift	3 083 145

Mindreutgiften skyldes en styrt innsparing i 2001. Innsparingen planlegges overført og disponert i 2002 til et ekstraordinært betjentutdanningstiltak i Kriminalomsorgen region sørvest. Tiltaket planlegges

gjennomført for å sikre tilstrekkelig fagutdannet bemanning i regionen slik at all fengselskapasitet kan utnyttes.

KAP 3432 KRIMINALOMSORGENS UTDANNINGSSENTER (JF KAP 432)

Post 03 Andre inntekter

Sum bevilgning	156 000
Regnskap 2001	978 666
Merinntekt	822 666

Merinntekten skyldes at KRUS har hatt betydelige inntekter fra kompetanseutviklingsprogrammet VOX samt tilskudd fra AAD til prosjektet "Økt rekruttering innvandrerbakgrunn".

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

Regnskap 2001	320 417
Merinntekt	320 417

Post 18 Refusjon av sykepenger

Regnskap 2001	297 207
Merinntekt	297 207

24

Ny budsjettfordelingsmodell

Departementet utarbeidet en ny budsjettfordelingsmodell i løpet av åretsom skal benyttes ved fordeling av driftsrammen (kap 430, post 01) fra departementet til kriminalomsorgens regioner. Denne modellen ble lagt til grunn ved fordelingen for 2002.

Formålet med modellen er å oppnå en mer helhetlig kriminalomsorg ved å innføre felles prinsipper for tildelingen, etablere klarere kobling mellom faglig virksomhet og ressursinnsats og å tydeliggjøre hvilke kriterier departementet legger til grunn i budsjettildelingen.

Modellen består av en tilstandsdeler og en resultatdeler. Tilstandskriteriene skal reflektere forhold som regionene i liten eller ingen grad kan påvirke selv. I tildelingen for 2002 inngår tilstandskriteriene soningskapasitet, aktivitet KIF, geografi, enhetsstruktur og bygningsmasse. Resultatkriteriene kobler tildelingen til produksjonsnivå og benyttes for å gi økonomiske styringssignaler. Resultatkriteriene i 2002 er fengselsdøgnproduksjon,

kontaktbetjent og programvirksomhet.

Resultatbasert tildeling er en ny praksis i kriminalomsorgen og innebærer at tildelingen justeres dersom regionene oppnår en annen produksjon enn den som er forutsatt ved årets begynnelse. Dette betyr for eksempel at departementet kan akseptere at en region har høyere forbruk enn tildelt ramme dersom regionen samtidig har høyere produksjon.

Innføring av ny budsjettfordelingsmodell har medført omfordelinger mellom regionene. Departementet har tatt hensyn til at regionene må få tid til å omstille seg, slik at omfordelingen ikke er foretatt fullt ut i første driftsår.

Departementet vil følge opp budsjettfordelingsmodellen og se hvordan den fungerer i praksis. Det legges opp til et samarbeid med regionene i 2002 for å høste erfaringer og foreta eventuelle justeringer i modellen.

Revidert nasjonalbudsjett (RNB) 2001

Regjeringen la 11 mai 2001 fram sitt forslag til revidert nasjonalbudsjett. Den forslø en engangsbevilgning på post 01 Driftsutgifter på 20 mill. kr for kriminalomsorgen. Finanskomitéens flertall gikk imidlertid inn for en ytterligere styrking av kriminalomsorgens ramme på 5 mill. kr slik at samlet tilleggsbevilgning for kriminalomsorgen i RNB ble 25,0 mill. kr.

Ekstrabevilgningen ble gitt for å gjøre det mulig for etaten å benytte all tilgjengelig fengselskapasitet gjennom hele året og redusere soningskøen. Soningskøen hadde oppstått primært som en følge av midlertidige

stengninger i Stavanger fengsel og Oslo fengsel og et generelt press på sonings- og varetektsplasser.

Departementet fordelte 25,5 mill til regionene og KITT i to omganger.

Region	
nord	2 850 000
nordøst	3 300 000
sør	4 100 000
sørvest	2 650 000
vest	3 000 000
øst	8 500 000
KITT	1 100 000
Sum	25 500 000

I tillegg ble det i RNB gitt en kompensasjon til samtlige statlige etater for merverdireformen og gitt et kutt som følge av forventinger om effektivisering av statlige innkjøp. For kriminalomsorgen utgjorde dette henholdsvis en kompensasjon på kr 1 811 000 og et kutt på kr 832 000. Netto ble det fordelt kr 979 000 mellom regionene og KITT i forbindelse med de to forhold.

I 2001 fordelte kriminalomsorgen totalt kr. 4 483 000,- til 19 forskjellige organisasjoner over kap 430 post 70. Totalt mottok departementet søknader fra 31 organisasjoner. Ved vurdering av søknadene ble det lagt vekt på de politiske føringer som fremgår av St meld nr 27 1997-98 og St prp 1 2000-2001. Vurderingene la særlig vekt på at tiltakene skulle bidra til

å fremme kriminalomsorgens hovedmål. Sett på bakgrunn av at løslatelsesfasen erfaringsmessig er et kritisk tidspunkt ble det ved tildelingen lagt vekt på å knytte til seg organisasjoner som kan tilby oppfølging også etter løslatelse. Kriminalomsorgen ønsker et samarbeid med frivillige organisasjoner fordi det anses at økt involvering av frivillige medarbeidere vil

bidra til en større variasjon i tilbudene til de straffedømte, og gi økt grad av stimulering under straffegjennomføringen.

De største organisasjonene som fikk støtte ved årets tildeling var Kirkens sosialtjeneste, Industritjeneste AS, Norsk musikkråd, Kirkens bymisjon, Røde Kors visitortjeneste og Frelsesarmeens sosialtjeneste.

Statistikk

Straffegjennomføringsrestansen (soningskøen)

Det har vært en kraftig økning i antall dommer med ubetinget fengselsstraff som ikke er iverksatt innen 2-månedersfristen i løpet av 2001, særlig fra 30.09.01 til 31.12.01. Den totale restansen pr 31.12.01 på 2057 dommer tilsvarer full drift av et fengsel med ca 350 plasser i ett år.

Økningen i "soningskøen" er forårsaket av at den jevne ordinære produksjonen av straffesaker i politi, påtalemyndighet og domstoler overstiger den kapasiteten kriminalomsorgen har til rådighet. Med fortsatt høy produksjon i øvrige deler av straffesakskjeden vil økningen fortsette.

Utvikling i soningskøen i 2001 fordelt på kriminalomsorgsregion

Region	31.03.01	08.08.01	30.09.01	31.12.01
øst	588	444	458	615
nordøst	337	494	392	481
sør	10	25	37	154
sørvest	229	144	134	147
vest	60	184	262	295
nord	331	308	337	365
Totalt	1555	1599	1620	2057

Politiet har i noen sammenhenger også påpekt behov for mer kapasitet til varetektsfengslinger.

Kapasitetsutnyttelsen i fengslene har vært ekstremt høy i 2001 for å forsøke å nedarbeide restansen. Kapasitetsutnyttelse på ca 95% i lukket fengsel med stor gjennomtrekk

blant annet av varetekt går på bekostning av det faglige rehabiliteringsarbeidet som krever en stabilitet i soningssituasjonen.

Hovedtyngden av "soningskøen" er i østlandsområdet.

Kriminalomsorgsregionene øst og nordøst har til sammen ca 50% av domsrestansen pr 31.12.01.

Ordinær kapasitet, aktuell kapasitet og kapasitetsutnyttelse

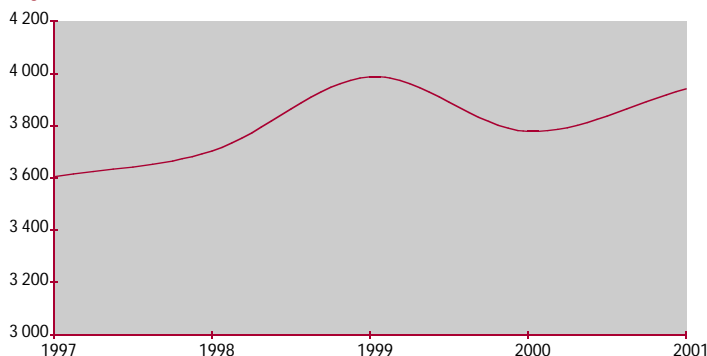
Region	Ordinær kapasitet	Gj. Snitt aktuell kapasitet	Gj. Snitt antall i anstalt	Kapasitetsutnyttelse (AK)
Øst	566	539	507	94 %
Nordøst	575	573	550	96 %
Sør	696	667	611	92 %
Sørvest	457	407	393	97 %
Vest	277	280	262	94 %
Nord	349	344	311	90 %
Totalt	2 920	2 810	2 634	94 %

Varetekt Omfang og utvikling

	1997	1998	1999	2000	2001
VT som andel av alle fengselsdøgn	23 %	24%	24 %	23 %	23 %
VT som andel av alle nyinns.	32%	34%	37 %	34 %	32 %
Innsatt døgn varetekt	216 332	214 809	227 878	223 026	226 317
Gj. snitt. vareteksinnsatte	594	590	626	609	618
Gj.snitt sittetid i dager VT	60	58	57	59	57
Nye varetekter*	3 605	3 703	3 987	3 778	3 941

* Gjelder nye innsettelse og endringer fra annen innsattkategori til varetekt. De øvrige tall er kun basert på nyinnsettelse

Nyinnsettelse i varetekt 1997 - 2001

26

Nye tilsyn - utvikling

Rapporten viser antall tilsyns- og samfunnstjenesteoppdrag iverksatt hvert år

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Region øst	522	581	564	598	684	689
Region nordøst	362	388	399	406	440	572
Region sør	429	443	462	483	504	548
Region sørvest	481	597	594	592	549	562
Region vest	385	455	388	435	481	467
Region nord	519	456	477	475	462	485
I ALT	2 698	2 920	2 884	2 989	3 120	3 323

Nye tilsyn 2001 - fordeling på kategori

	Betinget dømt	Samfunns-tjeneste	Direkte på frisikring	Prøve løslatte	Friikring etter lukket sikring
Andel	25,6%	14,5%	0,4%	0,9%	26 %

Nye tilsyn - alder, kjønn og statsborgerskap

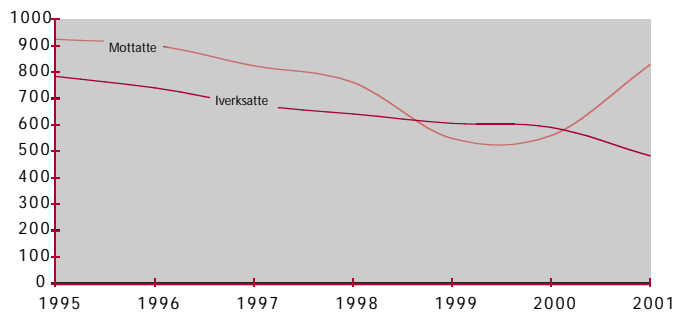
Alder & kjønn			
	Menn	Kvinner	M & K
<18 år	7 %	7 %	7 %
18 - 20	16 %	11 %	15 %
21 - 24	17 %	12 %	17 %
25 - 29	19 %	17 %	18 %
30 - 39	26 %	30 %	27 %
40 - 49	11 %	17 %	12 %
50 - 59	3 %	5 %	3 %
60 og over	0,8 %	0,9 %	0,9 %
jg	90 %	10 %	100 %

Alderen gjelder ved iverksettelsestidspunkt

Over 98% av alle nye tilsyn gjaldt norske statsborgere

Samfunnstjeneste 1994 - 2001

År	Mottatte dommer	Iverksette dommer
1995	922	782
1996	900	738
1997	822	674
1998	759	639
1999	546	604
2000	557	589
2001	827	481

Antall mottatte dommer normalt overstiger iverksatte av følgende grunner:

-Enkelte dommer blir aldri iverksatt grunnet nye forbrytelser eller at domfelte ikke er villig til å samarbeide på en eller annen måte. Slike tilfeller er å betrakte som brudd før iverksettelsen.

-Enkelte domfelte ikke la seg oppspore og saken vil da bli sendt tilbake til påtalemyndigheten. Dersom påtalemyndigheten senere finner vedkommende et annet sted i landet vil saken bli sendt dit. I slike tilfeller vil samme sak bli registrert to ganger.

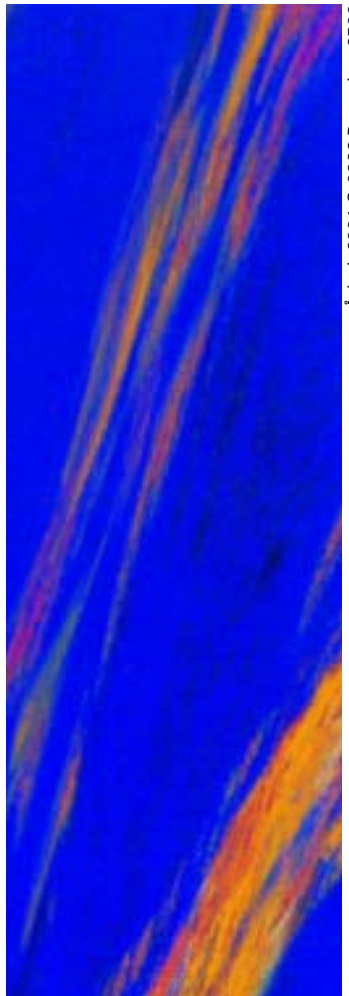
Det påpekes også at antall dommer mottatt av friomsorgen til fullbyrdelse vil normalt bli noe mindre enn antall avsagte dommer. Åsakene kan skyldes nye forbrytelser, men også at domfelte ikke la seg oppspore, dødsfall osv.

Personundersøkelse

Region	1996		1997		1998		1999		2000		2001	
	Sluttført	Rekvirerte	Sluttført	Rekvirerte	Sluttført	Rekvirerte	Sluttført	Rekvirerte	Sluttført	Rekvirerte	Sluttført	Rekvirerte
Øst	327	425	415	485	34	459	385	508	387	512	365	520
Nordøst	275	361	297	347	251	324	291	350	269	363	338	403
Sør	228	261	266	341	252	315	269	333	244	276	265	303
Sørvest	392	479	466	581	401	539	326	410	300	391	299	409
Vest	225	264	258	325	201	259	182	234	219	272	208	297
Nord	557	633	594	645	532	607	439	520	447	525	472	558

I alt sluttført	2004	2296	1978	1892	1866	1947
I alt rekvirert	2423	2724	2503	2355	2339	2490

For å kunne følge utviklingen over tid er fylkesenhetene i friomsorgen fordelt på regioner også før regionaliseringen trådte i kraft 01.01.2001

Årbok 2001 G-0328 B, opplag: 2500

